

Kõrgem Kunstikool Pallas

Nahadisaini osakond

Lambanaha karva tekstuuri muutmise võimalused aksessuaarikollektsiooni

“Helmas” näitel

Lõputöö

Helen Vetik

Juhendaja: Liisa Hanvere

Tartu 2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. KOHALIK LAMBANAHK	5
1.1 Lambakasvatus Eestis	5
1.2 Meie talu lambad	6
2. KARVA TEKSTUURI MUUTMINE	10
2.1 Tehnikate ajalugu	10
2.2 Kuumutamine	11
2.3 Värvimine	16
2.4 Hooldamine	19
2.5 Punumine	23
3. AKSESSUAARIKOLLEKTSIOONI DISAINIPROTSESS	27
3.1 Inspiratsioon	27
3.2 Tehnoloogiline protsess	29
3.2 Valminud kollektsioon “Helmas”	31
3.2.1 Vööaksesuaarid “Nelli” ja “Umme”	31
3.2.2 Rindkere aksesuaar “Obella”	32
3.2.3 Peakatted “Reena” ja “Leelo”	33
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY	36
KASUTATUD KIRJANDUS	38
LISAD	41
Lisa 1. Vööaksesuaar “Nelli” modelliga	41
Lisa 2. Vööaksesuaar “Umme” modelliga.	42
Lisa 3. Rindkere aksesuaar “Obella” modelliga.	43
Lisa 4. Peakate “Reena” modelliga	44
Lisa 5. Peakate “Leelo” modelliga.	45

SISSEJUHATUS

Lambad on olnud läbi ajaloo üheks põhiliseks taluloomaks, keda liha ja villa eesmärkidel kasvatada. Kuigi lambakarjade arvukus Eestis ise on aastakümnetega vähenenud, on nende saadustele säilinud püsiv huvi. Seda on tänapäeval võimalik näha klassikaliste toodete, nagu susside, vestide ja mütside, näol. Lambaliha on ka üks saadustest, mis on laatadel ja turul vägagi hinnatud toiduaine. Samuti on märgatavalt elav turg lambavillast tehtud lõngade ning, kuigi natukene tagasihoidlikumalt, nendest kootud rõivaesemete järele.

Sündisin ja elasin enamuse lapsepõlvest linnas, kuid pärast tallu kolimist veetsin märgatava osa põhikoolist vanematega maal. Pere kolimise järgselt alustasid minu vanemad lambakasvatusega. Samas on viimase kümne aasta jooksul selgunud, et nahad, mis tekivad loomakasvatuse kõrvalsaadusena, on jäänud sihipäraselt kasutamata. Käesolevas lõputöös kasutan oma pere kasvatatud eesti valge- ja tumedapealiste lammaste nahku, et anda sellele väärtuslikule, kuid seni rakenduseta materjalile kasutus ning seeläbi omakorda ka väärtus.

Lõputöö keskendub eelkõige lambanaha karvkatte tekstuuri muutmisele erinevate tehnikate abil. Selline lähenemine ei ole varasemas erialases kirjanduses käsitlemist leidnud ega ole teadaolevalt ka olemasolevates kollektsioonides rakendust leidnud. See avas võimaluse uurida ja katsetada valitud tehnikaid materjali kujundamisel eesmärgiga luua uudne ja seni kasutamata lähenemisviis. Käesolevas töös kasutan viit lambanahka, millest kahte valget nahka kasutan tööproovide teostamiseks. Kolme nahka, millest üks on valge ning kaks on pruunid, kasutan kollektsiooni „Helmas“ loomiseks.

Lõputöö esimeses peatükis tutvustan lambakasvatuse hetkeolukorda ning kirjeldan oma pere lambakasvatuse ajalugu ja arengut. Lõputöö teises peatükis kirjeldan tööproovide metoodikat ning keskendun tööproovidelt saadud tulemuste analüüsimisele. Toon välja töövahendid ning tooted, millega tööproovid teostasid ning kirjeldan kasutatud tehnikatega tekkinud efekte, eeliseid ning puudusi.

Lõputöö kolmandas peatükis käsitlen aksessuaarikollektsiooni „Helmas“ kujunemislugu, keskendudes inspiratsiooniallikatele, materjalivalikule ning lõikelahenduste väljatöötamisele. Samuti on piibli tekstid ja isiklik usuline kogemus olnud olulised mõjutajad kollektsiooni kujunemisel, kuhu kuuluvad vööaksessuaarid „Nelli“ ja „Umme“, rindkere aksessuaar „Obella“ ning peakatte aksessuaarid „Reena“ ja „Leelo“.

Käesoleva lõputöö põhieesmärk on kohaliku lambanaha karvkatte tekstuuri muutmise kaudu avardada materjali disainivõimalusi ning leida kasutule lambanahale väärtus. Selle eesmärgi täitmiseks püstitasin järgmised ülesanded: valmistada nelja erineva põhitehnika abil tööproovid, mis võimaldavad hinnata tehnikate mõju, ning rakendada tehnikaid kollektsiooni kujundamisel. Karvkatte muutmiseks kasutan kuumutamist, värvimist, hooldamist ning punumist, mis on tavapäraselt mõeldud inimeste juuste kujundamiseks.

Lõputöös kasutatud fotod on lõputöö autori fotod, kui ei ole märgitud teisti.

1. KOHALIK LAMBANAHK

Antud peatükis tutvustan Eesti lambakasvatuse hetkeolukorda ning isikliku lambakarja kümne aasta pikkust arengut. Avan oma vanemate lambakasvatuse visiooni ning põhimõtteid, mille kohaselt oleme karja pidanud. Samuti räägin, kuidas kasutame lammaste saaduseid meie pere tarbeks.

1.1 Lambakasvatus Eestis

Eestis on lambakasvatus eksisteerinud juba sajandeid, aga nagu ka teised valdkonnad, on see ajas muutunud. Kui 1922. aastal loendati kokku 745 000 lammast, siis oli nende arvukus aastaks 2020 langenud umbes 70 000 pea ligi. Statistika kohaselt on lambakasvatus olnud viimastel aastatel langustrendis. Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (lühend PRIA) andmetel on meil 2025. aasta seisuga Eestis 45 397 lammast. Viimati loendati kokku sarnane arv üle 20 aastat tagasi, kui 2004. aastal dokumenteeriti 38 100 lammast ning sellele järgneval aastal 49 600 lammast. (Tänavots, 2025; Loomad | PRIA)

Lambakasvatases on aastakümnetega muutusi esinenud ka seoses Eestis kasvatavate lambatõugudega, mille hulgast on hetkel võimalik kokku lugeda kolm Eesti ametlikku lambatõugu. Nendeks on Kihnu maalamm, eesti tumedapealine lammas ning eesti valgepealine lammas (Eesti lamba- ja kitsekasvatus - Eesti Entsüklopeedia). Eesti enda põlistõug on Kihnu maalamm, mis tunnustati 20.01.2016 Veterinaar- ja Toiduameti (Põllumajandus- ja Toiduamet) poolt tõuloomaks ja 16.09.2019 kanti Maaeluministri määrusega nr. 82 põllumajandusloomade ohustatud tõugude nimekirja ning on meil ohustatud põline koduloom ehk maatõug. Lisaks tuvastati Põhjamaade Põllumajandusloomade Geenipanga projekti käigus, eesmärgiga kaardistada Eestis olevaid lambatõugusid, 15 erinevat lambapopulatsiooni, mis eristusid teistest teadaolevatest tõugudest. Nende vanus ulatus üle 300 aasta ning neist 10 koondusid Kihnu maalamba tõuliigi alla. (Kihnu maalamm)

Eesti tumedapealine lammas on ristand eesti maalamba ning inglise päritoluga šropširi (*Shropshire*) lamba vahel, mille aretamine sai alguse 1926. aastal ning omandas oma tõutunnistuse 1958. aastal ENSV Põllumajandusministeeriumi poolt. Sarnaselt on eesti valgepealine lammas ristand eesti maalamba ning samuti inglise päritoluga ševioti (*Cheviot*)

lamba vahel, mille aretamine algas 1926. aastal ning sai oma tõutunnistuse 1958. aastal ENSV Põllumajandusministeeriumi poolt. (Tänavots & Piirsalu, 2010) Aastatega on mõlemaid lambatõuge lisaks veel teiste tõugudega ristatud, kuid tulemusena on nii eesti tumedapealine kui ka valgepealine lammas välja kujunenud villa- ja lihalammasteks. Lisaks esineb mõlemal tõul sarnaseid tõutunnuseid, nagu lühike ja jäme kael, lai ja sügav rind, lihaseline turi, tugevad ja madalad jäsemed, pikk ja villaga saba. Mõlemad tõud on vastupidavad ja vähenõudlikud, mis teeb nende pidamise Eesti kliimatingimustes sobivaks. (eesti tumedapealine lammas - Eesti Entsüklopeedia; eesti valgepealine lammas - Eesti Entsüklopeedia)

1.2 Meie talu lambad

Lambaid on mu vanemad kasvatanud juba kümme aastat, mis oli ka üks nende peamiseks ajendiks maapiirkonda kolimisel. Erinevate lambatõugude vahel osutus valituks eesti valgepealine lammas oma vastupidavuse tõttu Eesti kliimas, mistõttu jõudsidki selle tõu esimesed viis lammast 2015. aastal Kuusalu vallast meie talu lauta. Väiksema karja ostu põhjuseks oli harjuda loomapidamisega ning õppida loomakasvatust.

Järgnevate aastatega oli karja sujuv kasvatamine üks põhilistest tegevustest, kus uted jäeti karja ning jäärad läksid perele toiduks. Karja paaritamiseks toodud jäärad said vanemad tihti ümbruses tegutsevatelt lambakasvatajatelt, kes pidasid samuti eesti valge- või tumedapealisi lambaid. Kuna iga uus loom oli isemoodi ehituse ja karvaga, on nüüd karjas nii tiheda, krussis kui ka koheva karvastruktuuriga lambaid, kelle värvus varieerub valge, pruuni ja hallika vahel (vt joonis 1). Tänapäevaks on meie talu lambakarjas juba 50 looma, kuid karja järkjärguline kasvatamine ja lambasaaduste kasutamine on endiselt üks tegevusplaanidest.

Joonis 1. Talu lambakarja tall koos utega 2022. aastal. Foto: Kristi Vetik.

Meie pere lambakasvatamise üks suurimaid põhimõtteid on algusest peale olnud toota võimalikult puhast ja kohalikku toitu. Seetõttu on lammastele söödetud vaid kuivatatud heina, värsket rohtu, soola, mineraale ja vett. Üks nüanss, mis aastate jooksul on selgunud, ja millega algajate talupidajatena ei osanud arvestada, on see, et lambad eelistavad peenikesi heinakõrsi jämedatele. See tähendab ka, et lammastele jämedate kõrtega heina söötmine on talunikule kulukam. Kuna heina kvaliteet reeglina kõigub aastast aastasse, on stabiilse kvaliteediga heinatarnijat olnud keeruline leida. Lahendusena on mu vanemad talu heinamaad kasutusele võtnud, mille niitmiseks ja pallitamiseks enne võimalusi ei olnud, kuid talu arenguga on see võimalikuks saanud. Nüüdseks tarbivad lambad peaaegu täies mahus vanemate isepallitatud heina, mille kvaliteeti nad suve jooksul hoiavad (vt joonis 2). Kuna 50-pealise karja peale kulub iga talv umbkaudu 100 palli heina, on kvaliteedi tõus märgatavalt hoidnud kokku söödakadu. Kevadel, kui soojemaks läheb, viiakse lambad talu karjamaale, kuhu nad kuni sügise lõpuni jäävad.

Joonis 2. Talu heinapõld 2018. aastal.

Lisanduvalt peab arvesse võtma loomhaiguste levikut, nagu näiteks ka praegu aktuaalset suu- ja sõrataudi, mis on loomadele äärmiselt nakkav ja laastav ja mille tõttu on loomi parem sees hoida, kus külastajate arv võiks olla piiratud või lausa keelatud (Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, 2025). Igale registreeritud talupidajale tuleb see-eest Põllumajandus- ja Toiduameti (PTA) poolt hoiatus, mis neid sellistes olukordadest aegsasti informeerib. Suureks abiks on, kui talunikel on talvel kuluvatele heinapallidele lisaks väike varu kõrvale pandud, mille abil sees sunnituid olevaid loomi veel toita saab. PTA juhiste kohaselt on meie talu loomad hetkel veel sellel kevadel laudas.

Lambaid pügatakse meil aastas 1-2 korda, mis on mõjutatud pügaja kättesaadavusest või lammaste kasuka hetkeseisust (vt joonis 3). Pügamisest saadud lambavilla ei ole me viimastel aastatel lõngaks kedrata lasknud, vaid hoopis kompostina kasutanud või umbrohu tõrjena põldude peale laotanud. Seda põhjusel, et villast lõnga valmistamine nõuab nii karva pesemist, kuivatamist kui ka kraasimist, mida 50-pealise lambakarjaga on keeruline teha. See-eest on varasemalt, kui kari oli väikesem, villa lõngaks kedratud küll.

Joonis 3. Lammaste pügamine 2023. aastal.

Lammaste hukkamiseks kutsuvad vanemad kohale oma ala professionaali, kes aitab lambad nülvida ning lihakehad kätte saada. Nülitud nahad lähevad kohele soolamisse. Kui nahad on soolamisel paar päeva seisnud, eemaldavad vanemad üleliigse soola ning viivad nahad parkimisse. Parkimisel on võimalik karv täies pikkuses alles jätta, aga huvitav on ära märkida, et sel juhul on parkimise protsess masinatele raskendatud ning protsessis kasutanud masinad peab üle puhastama. See on ka põhjuseks, miks kaubanduses müüdavad nahad on suuremalt jaolt lõigatud karvaga. Saadud lihakered ja muud saadused lähevad pere toitmiseks. Lambarasva kasutame talvel metslindude söötmiseks.

2. KARVA TEKSTUURI MUUTMINE

Järgnevas peatükis kirjeldan juuste, kui karva, tekstuuri muutmise ajaloolist ja sümboolset tausta. Esimese tehnikana kirjeldan karva kuumutamist, millele järgnevad karva värvimine, hooldamine ning punumine. Samuti analüüsin tehnikatega teostatud tööproovide tulemusi.

2.1 Tehnikate ajalugu

Aastatuhandete jooksul on üheks läbivaks ühiskonna väljenduse viisiks olnud juuste kaunistamine. Eriliselt olulisel kohal olid juuksed viikingite ühiskonnas, kus need sümboolseerisid inimese sotsiaalset staatust, keha kui tervikut ja inimese enda väärikust, sest juuste eest hoolitsemine oli sotsiaalne tegevus, mis vormis viikingite kultuuri ja ühiskonda (Arwill-Nordbladh, 2016). Säärased suured kultuurilised mõjutajad olid ka näiteks renessanssiaegsed juuksetrendid, kus juukseid peeti nii korra ja viisakuse sümbooliks, kui ka moraali, religiooni, staatuse, poliitiliste vaadete ja moetundlikkuse näitajaks (Snook, 2020).

Mu valitud tehnikad, mis on karva kuumutamine, värvimine, hooldamine ja punumine, tulenevad nii nende ajaloolisest kui ka ühiskondlikust populaarsusest. Nii näiteks on juuste lokitamine eksisteerinud tuhandeid aastaid, saades alguse Vana-Egiptuse ajal, kus puidust pulkade ning päikesesoojuse abil endale lokke loodi, ning jõudes tänapäeval elektriliste masinateni välja (Clements, 2025). Juuste värvimine pole ka uus teema. Henna, üks looduslikumaid juuksevärvi variante täna, sai alguse Egiptuses 4000 aastat tagasi (Corbett, 1988). Juuksevärvide tänapäevane õitseng eksisteerib tänu aastasadade jooksul läbitud tootearendustele, brändidele ning ettevõtetele.

Juuksehoolduse juured algavad samuti Egiptusest, kus erinevatest hauakambri leidudest on tuvastatud ka kosmeetikat ning kust ajaloo vältel on edasi liikunud küsitavamaid juuksehoolduse võtteid, millest mõned hõlmasid kodu- ja kariloomade väljaheidete kasutamist (Bastos & Leite Junior, 2024). Tänapäeva tooted on meil see-eest palju rafineeritumad. Kõige vanem tehnika on aga juuste punumine, mille esimene ajalooline tõend on Willendorfi Venus (Editorial Team, 2023). Pole teada, kuidas kuju tollal teostati, kuid selle vanuseks eeldatakse ligikaudu 29 500 aastat, kuuludes seega paleoliitikumi ajastusse. (*Naturhistorisches Museum Wien - Venus-Research*).

Huvi lambanaha karva tekstuuri muutmise protsessi tuleneb ka isiklikust soovist õppida juuste stiliseerimist. Valitud tehnikad on lihtsasti teostatavad ning nõuavad vähe ettevalmistust, sobides koduste vahenditega järele tegemiseks. Karva tööproovideks olen valinud valge lambanaha, millest lõikasin 10 x 20 cm suurused tükid. Selline mõõt annab piisava ülevaate tulemustest, vältides suurt materjalikulu. Lisaks olen valinud pikema karvaga lambanahad, mis annavad samuti paremini edasi tehnikate efekti. Peaaegu kõik tööproovid on koera kammiga kraasitud suunaga alla ning diagonaalselt paremale ja vasakule, et tagada parem ligipääs lambakarva juurele (vt joonis 4).

Joonis 4. Koera kammiga lambanaha karva kraasimine. Foto: Karen Vetik.

2.2 Kuumutamine

Näituseloomadel, nagu hobused või koerad, kasutatakse eeskätt karva tekstuuri muutvaid kreeme ning värve, välistades eelkõige turvalisuse eesmärkidel looma kasukat kuumutavaid või koolutavaid tarvikuid. Seetõttu on looma karva kuumutamine kohati uudne tehnika, mida järgnevate tööproovidega lähemalt testin. Karva kuumutamise tööproovide teostamiseks kasutasin Henske mudel HB-715 lokitange, Femell Professional Ion Booster sirgendajat ning Femell Professional krepptange.

Juuste lokitamine on üks populaarsemaid tehnikaid soenguteks, millega on võimalik luua erineva suuruse, tiheduse ja pikkusega laineid. Lokitamisel jaotasin karvad koera kraasi abil sektoriteks, lokitades sektorid salkude haaval läbi. Kraasi kasutamisel tuli panna tähele,

et mitte lokke lahti tõmmata. Kõige parem lokitulemus tuli kaheksa kuni kümne sekundilise hoidmise järel, sest siis jäid lokid kõige selgemad ning tugevamad. (vt joonis 5)

Joonis 5. Lokitangidega tööproov.

Lokitamisel on keeruline tangidega karvajuure lähedale pääseda, mistõttu ei saanud need kõige paremini kuumutatud. Seda eriti kohtades, kus on tihedam karv. Samas ei häiri see üldist esteetikat. Kuumutamisel on märgata aurustumise teel karva niiskuse kadu, kuid kuumutamine ise ei põletanud karva. Moodustatud loki tugevdamiseks on soovitatav lisada neile juukselakki. Kuumutamisel on oht kogemata valmis lokke kuuma tangiga muljuda. (vt joonis 5; vt tabel 2)

Sarnaselt lokitamisele on sirgendamine üks enim kasutatud juuste stiliseerimise võtteid (Wong *et al* 1993: 347). Sirgendaja abil on samuti võimalik luua lokke, aga olenevalt tangide laiusest on tulemuseks pigem suurema kaarega lainelised salgud. Et tuvastada kõige kiirem ja efektiivsem temperatuur sirgendamiseks ning katsetada võimalikke karva reaktsioone kuumusele, viisin enne tööproovi teostamist läbi katsed erinevatel temperatuuridel, mille tulemused on kirjas tabelis 1.

Tabel 1.

Katsed sirgendajaga erinevatel temperatuuridel.

Temperatuur	Tulemus
90°C	Soojendab, ei sirgenda, kordused ei paranda tulemust.
100°C	Soojendab, ei sirgenda, kordused ei paranda tulemust.
110°C	Soojendab, õrnalt sirgendab otsi, kordused ei paranda tulemust.
120°C	Soojendab, õrnalt sirgendab otsi, kordused ei paranda tulemust.
130°C	Õrnalt sirgendab, parandab tulemust vähemalt viie kordusega.
140°C	Õrnalt sirgendab, parandab tulemust vähemalt viie kordusega.
150°C	Õrnalt sirgendab, parandab tulemust viie kordusega.
160°C	Sirgendab, parandab tulemust kolme kuni viie kordusega.
170°C	Sirgendab, parandab tulemust kolme kuni viie kordusega.
180°C	Sirgendab, parandab tulemust kahe kuni nelja kordusega.
190°C	Sirgendab, parandab tulemust kahe kuni nelja kordusega, on kiirem.
200°C	Sirgendab, hea tulemus ühe kuni kolme kordusega.
210°C	Sirgendab, väga hea tulemus ühe kuni kolme kordusega.
220°C	Sirgendab, väga hea tulemus ühe kuni kahe kordusega, õrnalt põletab karva.
230°C	Sirgendab, väga hea tulemus ühe kordusega, väga kergelt põletab karva.

Tabel 2 kohaselt on 210°C kõige sobivam temperatuur tööproovi teostamiseks, sest sellel kuumusel säilib kiire karva sirgendav efekt, mis veel ei põleta lambakarva. Sirgendamisel jaotasin karva tööproovil koera kraasi abil õhukesteks sektoriteks, mida kuumutasin horisontaalselt liikudes mööda näidistükki edasi, kuniks kõik karvad olid

sirgendatud. Kõige paremini sobis 2-4 sekundit kuumutamist, sest siis saavutas soovitud kvaliteediga selged sirged salgud. Pärast sirgendamist käisin kogu karva pinna kraasiga kergelt üle. (vt joonis 6)

Joonis 6. Sirgendajaga tööproov.

Sirgendajaga töötamisel on märgata aurustumise teel karva niiskuse kadu. Toimus kohati kuni kahe sentimeetrine selge karva pikenemine. Sirgendamisega kaob ära karva kahusus, kuid säilib sõltuvalt karva tihedusest selle kohevus. Karv on palju siledam ja pehmem, aga on säilinud karva loomulik kare tekstuur. Karvaotstest on jäikus kadunud ning need on õhu käes palju lendlevamad. (vt joonis 6; vt tabel 2)

Krepptangide kasutamine ei ole niivõrd levinud kui lokitamine ja sirgendamine. Samas loovad krepptangid võimaluse luua juustesse erineva lainetihedusega horisontaalseid lokke, mille lahti kammimisega saab anda tohutult volüümi. Enne kuumutamist jaotasin karva horisontaalseteks sektoriteks, mida ükshaaval tangidega kuumutasin. Kõige optimaalsem karva kuumutamise aeg oli kolm sekundit, sest siis olid lokid kõige tugevamad. Pärast kolme sekundit ei toimunud suurt muutust ning tangid hakkasid õrnalt karva põletama.

Joonis 7. Krepptangidega tööproov.

Krepptangidega loodud lokid on kiiresti nähtavad. Lähivaates annab antud tehnika tihedate horisontaalsete lokkidega efekti, kuid kuumutatud sektorid jäävad üheks tükiks. Seetõttu jooksevad mööda tööproovi selged ja tugevad sektorite vahelised sooned (vt joonis 7). Valmis lokke ei saa kammiga lahti harutada, sest see tõmbab karva puhevile. Krepptange oli keeruline hoida, sest lokiplaatidelt kiirgas kuumus tangide plastikust korpusesse. Kuumutamisel on näha karva niiskuse kadu. (vt tabel 2)

Tabel 2.

Kuumutamisega teostatud tööproovide tulemused.

Tööproov	Efekt	Eelised	Puudused
Lokitangid	Selged ja suure lainega lokid	Lihtne teostada	Võib lokke muljuda, põletuse oht
Sirgendaja	Pehmed, lendlevad, pikemad karvad	Lihtne teostada, kiire sirgendamine	Põletuse oht, raske ligipääs karvajuurele
Krepptangid	Visuaalsed sektorid, tugevad lokid	Lihtne teostada, kiired lokid	Põletuse oht, tõmbab karva tükki

2.3 Värvimine

Värve on kasutatud aegade algusest loominguks väljenduseks. Seetõttu oli huvitav kasutada värvimismeetodit ka järgnevate tööproovide teostamisel. Tööproovidel kasutasin valdavalt looduslikke värvaineid, et hoida lambanaha töötlus keskkonnasäästlikuna ja säilitada selle loomulik ilme. Nendeks toodeteks olid Verona Professional Ryana Henna Pro Series kulmuvärvid ning Biomagic Keratin & Argan Oil Hair Colour Cream. Kõik värvitud tööproovid on loputatud voolava külma veega, et vältida karva viltimist.

Esimene värvimise tööproov on karvaotste värvimine ning on teostatud hennaga, mis on üks looduslikumaid juuksekarva värvimise viise. Puhas henna on toodetud henna põõsast, liigi nimega *Lawsonia inermis* lehtedest, ning on leitav nii Põhja-Aafrikast, Lähis-Idast kui ka Lõuna-Aasiast (Rk, 2024). Samas on tehtud tooteid, kus henna on värvi tulemuste parandamiseks teiste keemiliste derivaatidega kokku segatud. Näiteks sisaldab must henna para-fenüleendiamiini (PPD), mis kiirendab värvimise efekti. Samuti on musta henna seest leitud raskemetalle nagu koobalt, elavhõbe, tina ja muud. (Miraj, S., Kiani, S. 2016)

Tööproovi teostamiseks segasin pakendi sisu vastavalt juhiste kokku ning kandsin kummikinnaste abil näpistavate liigutustega karvaotstesse. Kui kogu toode oli tööproovile kantud, jätsin värvi 15 minutiks seisma. Sellele järgnes värvi välja pesemine ning naha ööpäevaks kuivama jätmine. See on töö ainuke kammimata tööproov, et analüüsida värvi mõju töötlemata karvale. (vt joonis 8)

Joonis 8. Värvitud karvaotstega tööproov.

Voolava vee all on värv kerge maha pesta ning karvale tekib ruumilisus tänu valge ja pruuni *ombré* efektile, mis on sujuv üleminek ühelt värvilt teisele (vt joonis 8). Veega kokkupuutel on lambanaha kammimata karv omandanud visuaalselt pehmemad lokid. Lambanaha nahk tõmbas kuivamisega pool sentimeetrit kokku ja muutus jäigemaks. Nahk on kaotanud endise elastsuse, kuid see on tugevam, hoides paremini vormi. Lambanaha lõhn ja karva kare tekstuur on säilinud. Lambanaha nahka on värvimisel kerge määrada. (vt tabel 3)

Teine värvimise tööproov on kogu karvaosa värvimine, et uurida karva reaktsiooni juuksevärvi sisse hõõrdumisele ning šampooni ja palsamiga pesemisele. Selleks segasin värvi purgis kokku ning kandsin pintsliga sektorite haaval karvale. Kui kogu karva pind oli värvitud, käisin alles jäänud värviga üle kõik need kohad, mis olid kogemata valgeks jäänud. Kui kogu valmissegatud toode oli tööproovile kantud, jätsin värvi vastavalt pakendi juhiste 30 minutiks seisma. Värv väljapesemiseks ajasin värvi vähese veega vahtu ning pesin selle välja. Kordasin sama protsessi nii šampooni kui ka palsamiga. Karva töötlesin ja loputasin diagonaalsete liigutustega, vältides karva viltimist. Tööproov jäi ööpäevaks kuivama.

Joonis 9. Kogu värvitud karvaosaga tööproov.

Karv on värvimise käigus omandanud punakaspruuni tooni ning pesemise käigus tagasi lokki tõmmanud, kuid kammitud karvajuurele on säilinud lihtne ligipääs (vt joonis 9). Karvale on otste ebahürtlase värvimise tõttu tekkinud *ombré* efekt, aga see annab tööproovile

ruumilise ilme. Tööproovi nahk on tõmmanud kuivamise käigus ühe sentimeetri võrra kokku, kuid on, erinevalt veega pesemisest (vt joonis 8), siiski pehme ning painduv. See-eest on tööproovi alusnahk pärast kuivamist ikkagi tugevam ja vastupidavam. Lambakarv on pehmem ning karvale on jäänud hooldustoote lõhn. Värvimine määrib tööproovi alusnahka, mistõttu on soovitatav see esimese tööetapina sooritada. (vt tabel 3)

Kolmas värvimise tööproov on karva segatehnikas värvimine, mille teostas samuti hennaga. Selleks kasutasin nii karvaotste (vt joonis 8) kui ka kogu karva (vt joonis 9) värvimist. Värvimiseks segasin pakendi sisu vastavalt juhendile kokku, mille kandsin kummikinnaste abil näpistavate liigutustega tööproovi karvale. Laikude tekitamiseks haarasin näppudega täispikkuses karvasalgu, kuhu mudisin värvi sisse. Laikude värvimisel vältisin värvi valgumist ümberkaudsele karvale. Pärast 15 minutilist värvi toimeaega pesin värvi veega välja ning jätsin tööproovi ööpäevaks kuivama.

Joonis 10. Segatehnikas värvitud tööproov.

Karvale on protsessi käigus tekkinud lokid. Musta värvi henna muutus veega loputamisel karva peal rohelist värvi ning kuivamise käigus lillakasmustaks. Tööproovil on säilinud karva karedam tekstuur ning kohati on *ombré* efekt (vt joonis 10). Lambanaha alusnahk on kuivamisel poole sentimeetri võrra kokku tõmmanud ning karva alusnahk on jäigem, tugevam ja vastupidavam. Värvimisel on lihtne alumist nahka määrada. (vt tabel 3)

Tabel 3.

Värvimisega teostatud tööproovide tulemused.

Tööproov	Efekt	Eelised	Puudused
Karvaotsad	Selge pruun toon, <i>ombré</i> efekt, pehmema lokiga	Lihtne teostada, säilib karva tekstuur	Pikk kuivamine, määrib alusnahka ja ümbrust
Kogu karvkatte	Punakaspruun, õrna lokiga, pehme, ebaühtlase värvusega	Lihtne teostada, šampooni ja palsamiga pestav	Pikk kuivamine, määrib alusnahka ja ümbrust, ebaühtlane värv
Segatehnika	Lillakasmust toon, laiguline, <i>ombré</i> efekt, õrnalt lokkis	Lihtne teostada, mitmeti kujundatav	Pikk kuivamine, määrib alusnahka ja ümbrust, karval teine toon

2.4 Hooldamine

Karva hooldamise tehnikate teostamiseks valisin Davines lokikreemi, Davines sirgendava kreemi ning Pure Shores Artisan niisutava kreemi. Davines bränd on Itaalia juuksehooldusbränd, mis keskendub kvaliteetsete ja jätkusuutlike juuksehooldustoodete arendamisele (Davines). Pure Shores Artisan on Eesti enda väikeettevõtja, kes toodab enda tooteid käsitööna Tallinnas (*About Us*).

Juuksehooldustoodetel on tohtu globaalne turg, kuhu kuuluvad igat sorti kreemid, spreid, maskid, õlid ja nii edasi. Loomadele on samuti välja töötatud karva hooldamiseks mõeldud tooteid, mis on suunatud eelkõige hobustele või koertele. Kuna näituselammaste üheks hindamiskriteeriumiks on nende kehaehitus, siis pügatakse loomad vahetult enne näitust ära. Seetõttu pole ka neile tehtud hooldustooteid, mis on suunatud pika kasuka viimistlemiseks. Üheks lammastele mõeldud tooteks on Sullivan Supply Healthy Hide Lotions, aga seda kasutatakse eeskätt pügatud lamba karva ja naha niisutamiseks (*Healthy Hide Lotions*).

Esimene hooldamise tööproov on teostatud Davines sirgendava kreemiga. Kuna pakendi juhiste järgi peab olema töödeldav pind niiske, siis lasin tööproovi karva voolava vee alt läbi. See kahjuks tegi tööproovi alusnaha märjaks ning kuna lambakarv on vett hülgevate omadustega, ei osutunud see edukaks. Siiski talletus karva piisavalt niiskust, et toode tööproovi peale kanda. Kandsin näpistavate liigutustega kümme grammi kreemi karva sisse, kuni kogu kreem oli pinna peale ühtlaselt jaotatud. Seejärel jäi tööproov kuivama.

Joonis 11. Sirgendava kreemiga tööproov.

Kreem kuivab karva peal kiiresti ära, aga ei toimu sirgendavat efekti. Toode muutis karva struktuuri pehmemaks ning karva sisse tekkisid õrnad lokid. Tööproovi alusnahk muutus kuivamise käigus õrnalt krobelineks. Lambakarv muutus siidisemaks ning on säilinud karva kohevus ja kerge ligipääs karvajuurele. (vt joonis 11; vt tabel 4)

Davines brändile kuuluvat lokikreemi kasutasin teise hooldamise tööproovi teostamiseks. Ka lokikreem vajab pakendi juhiste järgi niisket pinda, kuid seekord hoidsin tööproovi vertikaalselt voolava vee all nii, et vesi puutus kokku vaid lambakarvaga. Tulemusena jäi alusnahk kuivaks, kuid karva vett hülgevate omaduste tõttu ei talletunud kiudude vahele palju vett. Siiski oli tööproov piisavalt niiske, et toode peale kanda. Selleks kandsin näpistavate liigutustega kümme grammi kreemi karva sisse, kuni kogu toode oli ühtlaselt tööproovile jaotatud. Kreemi pealekandmine oli natukene keeruline toote geelja konsistentsi tõttu. Seejärel jäi tööproov kuivama.

Joonis 12. Lokikreemiga tööproov.

Lokikreem kuivab karva peal kiiresti ära ning tulemusena tekivad karvale selged ja tihedad lokid. See-eest muudab kuivanud kreem karvad kergelt jäigaks. Karv hoiab ennast kohevana, luues tööproovile tiheda ja ruumilise ilme (vt joonis 12). Karvajuurele on säilinud kerge ligipääs. Tööproovi alusnahk on töötlemise ja kuivamise tulemusena nurkadest jäigem. (vt tabel 4)

Juuste niisutamine on üks põhilistest juuksehooldustoodete kategooriatest, millest kõige levinumad on juuksepalsamid. Karva niisutamise efekti katsetan tööproovil Pure Shores Artisan kreemi abil. Kuna toode ei nõua eelnevat niisutamist, kandsin näpistavate liigutustega karvale kümme grammi kreemi. Seejärel jätsin tööproovi kuivama.

Joonis 13. Niisutava kreemiga tööproov.

Kreem kuivas tööproovi peal koheselt, kuid karvale suurt efekti ei tekkinud. Kreem see-eest pehmendas lambakarva struktuuri piisavalt, et luua pinnale paar väikest lokki (vt joonis 13). Karv on säilitanud oma kareda tekstuuri. (vt tabel 4)

Tabel 4.

Hooldustoodetega teostatud tööproovide tulemused.

Tööproov	Efekt	Eelised	Puudused
Sirgendav kreem	Kerged lokid, tuntav toote lõhn, kohev, üldilme sama	Kiire kuivamine	Vett tilgub kõikjale, minimaalne efekt
Lokikreem	Selged, tihedad ja väikesed lokid, jäigem karv, kohev, tuntav toote lõhn	Kiire kuivamine, selge efekt	Vett tilgub kõikjale, vajab toote sisse töötamist
Niisutav kreem	Tugev toote lõhn, üldilme sama, paar väikest lokki	Ei vaja niisutamist, kohene kuivamine	Puudub suur efekt, väga tugev toote lõhn

2.5 Punumine

Juuste punumine on kuulunud kultuuride arengu juurde juba sajandeid. Sealt on ka välja arenenud, olenevalt juuste tüübist, nii juukseid kaitsvaid kui ka ehtivad soengud. Patsistiilid, mida enda tööproovide teostamiseks kasutan, on tavaline punupats ehk inglise pats, *cornrow* pats ning helmestega *cornrow* pats. Inglise pats on kõige klassikalisem juuksestiil ning on punutud kolme juuksesalgu vaheldumisi keskele tõstmisel (Kõiv, E. 2016). *Cornrow* patside punumine vajab, sarnaselt inglise patsile, kolme salgu vaheldumisi keskele tõstmist. Samas ei koosne *cornrow* patsid ühest ainsast punupatsist, vaid mitmekümnetest väikestest patsidest, mis on üksteise järel ritta punutud. (Owusu *et al* 2023: 135)

Kõikide tehnikate teostamisel kasutan kammitud karvaga tööproove ning metallotsaga juuksurikammi.

Esimese punumise tööproovina teostan tavalise punupatsiga tiheda naha ligi kujunduse. Punumiseks jagasin karva kammi metallotsaga soovitud sektoriteks, mis kulgesid kumeralt mööda tööproovi pinda. Punusin mööda ülejäänud karvast eraldatud sektoreid edasi kuni kogu karvapind oli patsiks punutud. Patsiotsad punusin võimalikult lõppu välja, pärast mida neid näppude vahel mudisin, et vältida patside lahti hargnemist. Valmis patsi lõpud tõmbasin patside sisse.

Joonis 14. Inglise patsidega tööproov.

Patside kujunduslik teostamine on väga ajakulukas ning patsidest tulenevaid pingeid on töö peal keeruline kontrollida, mistõttu hoiavad tööproovi otsad ennast kumeralt ülespoole. See-eest on punupatsi kujundus ruumiline ning detailne (vt joonis 14). Karva

tiheduse tõttu hoiavad patsid ennast karva juure kohal õhus. Punudes jäävad teised lambakarvad ette, mistõttu on mugavam need klambrite abil punutava sektori eest eemaldada. Kui patside jämedust täpsemini reguleerida, on võimalik saavutada ühtlasem tulemus. (vt tabel 5)

Cornrow punupatsid on äärmiselt populaarne juuksestiil tugeva juukselokiga kultuurides, kus juukseid kaitsvad soengud on vajalikud. Punumise teiseks tööprooviks tegin *cornrow* stiilis punupatse, eesmärgiga tuvastada antud tehnikaga karvale saavutavaid efekte. Selleks eraldasin üksteisest kammi metallsabaga tööproovi pinnalt jooksvaid diagonaalseid sektoreid. Eraldatud sektorid jagasin omakorda salkudeks, mille punusin väikesteks patsideks. Patsi lõpud rullisin sõrmede vahel kokku, et vältida nende lahti hargnemist. Iga järgneva sektori salgud paigutasin eelmiste salkude vahel, et peita *cornrow* patside vahel tekkivat tühja ruumi ning muuta pind täidlasemaks.

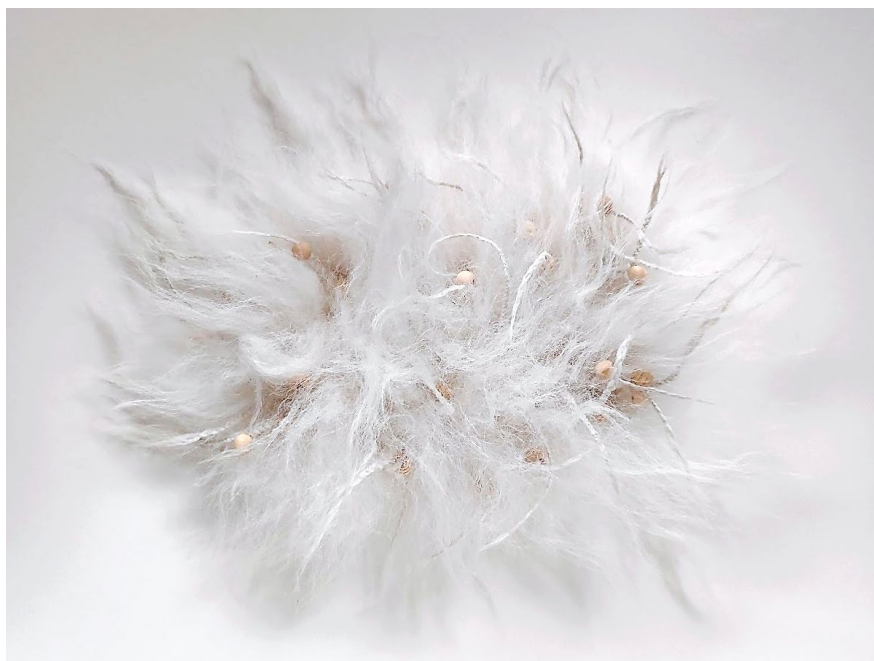

Joonis 15. *Cornrow* patsidega tööproov.

Cornrow stiilis patside punumine on ajakulukas tehnika, kuid tihedalt punutud patsid tekitavad karvale unikaalse ilme. Nagu joonis 15 illustreerib, on karv tihedalt ja lamedalt vastu nahka. *Cornrow* patsid jäävad püsima punumise suunas, mistõttu on antud tehnikaga võimalik luua kontrollitud geomeetrilisi kujundusi. Üksikute patsidega on võimalik lisada karvale kujunduslike lisadetaile. (vt tabel 5)

Juukseksessuaaride kasutamine on levinud võte juuste kaunistamiseks, seda nii igapäevaselt kui ka pidulikematel üritustel. *Cornrow* patsidest inspireerituna, otsustasin neid

kasutada ka kolmanda punumise tööproovi peal, kus teostan puidust helmestega punutud patse. Punumisel eraldasin kujunduslikult tööproovi karva seest kammi metallotsa abil väikeseid karva salke. Salgud punusin *Cornrow* patsideks, lisades patsisalkudesse pika nõela abil puidust helmeid. Patside otsad mudisin käte vahel kokku, et vältida punupatsi hargnemist.

Joonis 16. Helmeid sisaldavate *cornrow* patsidega tööproov.

Tööproovi pinnale tekib antud tehnikaga ruumiline efekt (vt joonis 16). Karva tekstuuri tõttu hoiavad punutud patsid ennast piisavalt tugevalt koos nii, et helmed välja ei kuku. Samuti ei vajuta patsid koheva karva tõttu alla. Lambanahk on helmest tõttu raskem ning vajub kumeraks. Helmestega *cornrow* patsidega tööproovi teostamine oli ajakulukas tehnika. (vt tabel 5)

Tabel 5.

Punumisega teostatud tööproovide tulemused.

Tööproov	Efekt	Eelised	Puudused
Punupatsid	Selged patsid, nahapinnast õhus, tugevad pinna pinged, detailne	Palju kujunduse võimalusi	Väga ajakulukas, raske kontrollida pingeid
<i>Cornrow</i> patsid	Pikad peened patsid, lamedalt vastu nahka, väga detailne	Võimalik punuda erineva paksusega, mitmeti kujundatav	Väga suure ajakuluga, raske punuda suunaga üles
Helimestega <i>cornrow</i> patsid	Puidu ja karva kontrast, ruumiline välimus, karv hoiab patse üleval	Palju kujunduse võimalusi	Väga ajakulukas, keeruline patse märgata ja üksikuid sektoreid karvast eraldada

3. AKSESSUAARIKOLLEKTSIOONI DISAINIPROTSESS

Käesolevas peatükis selgitan oma kollektsiooni inspiratsiooni, materjalivalikuid, tehnoloogilist protsessi ning valminud kollektsiooni “Helmas” kujunduslahendusi ja aksessuaare.

3.1 Inspiratsioon

Lõputööks kollektsiooni teostamise idee tuli mul juba teise kursuse tudengina, kui veel nahast rõivaste kavandamine võõras ning õmblemisoskuste pagas väike oli. Idee kinnistus pärast koolitöö raames teostatud lambanahast teatrikotti, mille abil sain esimest korda proovida lambanaha karvaga töötamist. Teostatud teatrikott nimega “DUUSD” valmis 2024. aasta kevadel (vt joonis 17) ning sealt saadud positiivne kogemus motiveeris mind lambanahaga rohkem tegelema. Seetõttu otsustasin oma lõputöö kollektsiooni materjali lambanaha kasuks.

Joonis 17. Lambanahast teatrikott "DUUSD" 2024. aastal. Modell Karen Vetik.

Lambanaha valikul tuginesin ka selle kergest kättesaadavusest, mis lammaste hukkamise järgselt pargituna seisma jäid. See omakorda muudab kasutatava materjali äärmiselt keskkonnasõbralikuks ning annab mulle vabaduse investeerida natukene rohkem energiat lõputöö teistesse valdkondadesse. Olin ka huvitatud lambanaha karvaga töötamisest ja selle võimalikust kujundamisest. Kuna eelnevalt pole ma kohanud disaini, kus on karva naha peal stiliseeritud, sai see meetod valitud uurimistöösse ka oma uudsuse tõttu.

Samuti mõjutas otsust 2023. aasta sügisel alguse saanud isiklik usk ning suhe Jumalaga, kui soetasin oma esimese piibli vahetult enne Portugali Erasmusele lendamist. Tänu õpingute ajal loetud piiblile ja palvetele Jumalale suutsin üksi olemise raskustest, kohapeal kogetud füüsilisest vigastusest ning koolitöö takistustest võidukalt läbida. Sealt alates on Jeesus mulle andnud igapäevaselt lootust ja jõudu edasi liikuda, ka olukordades, mis ei tunduvad esialgu ületamatud.

Lisanduvalt olen oma valikul lähtunud ka piiblikesksest lamba sümboolikast, kus taevane Jumal andis oma ainsa lihase poja Jeesuse meie ohvritalleks, kelle kaudu lunastati meid meie pattudest. Ühtlasi on Jumala sõna üheks põhiliseks õpetuseks, et Jeesus Kristus on meie karjane ning teda järgivad kristlased on tema lambad seetõttu, et sarnaselt Jeesuse juhtimisele peavad ka tema järgijad olema lahked, alandlikud, abivalmid ja oma karjasega, Jeesusega, kaasas käima. (Spradlin, 2022)

Ning nii nagu Jeesus, kes pattudeta puhta mehena meie pattude eest risti löödi ja enda verega meid puhtaks pesi, peavad tema järgijad, sarnaselt Jeesusele, iga päev oma isikliku risti üles võtma ning seda endaga kaasas kandma. Lisaks julgustab Jeesus piiblis oma järgijaid liikuma kui lambad huntide keskele, püsites arukate ja tasastena (Matteuse 10:16).

Aksessuaarikollektsiooni valiku põhjus seisneb teostatavate esemete suuruses ning saadaval olemasoleva lambanaha koguses. Rõivaste peal kantavate aksessuaaridega on võimalik edasi anda kasutatud tehnikate visuaalseid efekte, hoides samal ajal kokku kasutatavat materjali.

Kollektsiooni teostamiseks kasutasin nii valget (vt joonis 18) kui ka pruuni lambanaha, sümboliseerimaks meie igapäevast võitlust kiusatuste ja vaenlase pettuste vastu. Samuti sümboliseerib see Jumala sõna kohaselt elamist, kus kristlased pürgivad patuvaba elu ning Jumala läheduse poole.

Joonis 18. Eesti valgepealise lamba nahk lõputöö autori kõrval. Foto: Karen Vetik.

3.2 Tehnoloogiline protsess

Kollektsioonis kasutatud lõiked on inspireeritud piibli sõnast võetud Jumala sõjavarustusest ning on üks esimesi palveid, mida ma iga hommik üles tõustes enda ja enda lähedaste üle palvetan. Jumala täisrüü sümboliseerib täielikku kaitset vaenlase rünnakute, valede ning petuskeemide vastu, koosnedes seitsmest osast: tõe vöö; õiguse soomusrüü; rahu saapad; usukilp; päästekiiver ja vaimumõõk, mis on Jumala enda sõna (Efesose 6:12-17). Kollektsiooni lõiked on tuletatud tõe vööst, õiguse soomusrüüst ning päästekiivrist, sest need sobivad kõige paremini kollektsiooni viie teostatava esemega, milleks on kaks vööd, üks rindkere aksessuaar ja kaks peakatet.

Kollektsiooni kõik lõiked järgivad samasuguseid põhimõtteid. Esiteks peavad valmivad lõiked olema võimalikult sirgjoonelise kujuga, mis sümboliseerib Jumala sõna perfektsust. Sinna alla sobivad ka kumerused, võttes arvesse inimese keha kumerust. Teiseks peavad valmivad lõiked olema võimalikult sümmeetrilised, väljendama tõe muutumatust, seda ka peegelpildis. Kolmandaks peavad lõiked olema korrapärase ja tugeva, mis

sümboliseerivad Jumala ülevoolavat võimu ja inimkonna üle õiglast kohtumõistmist. Neljandaks peavad lõiked olema *unisex* stiilis, sümboliseerides seda, et Jumala sõna on mõeldud kõigile kõikjal kuulmiseks ja jagamiseks. Samuti on vöö ja rindkere aksessuaarid reguleeritavad, andmaks edasi tõdemust, et me kõik oleme Jumala lapsed ning Jeesuse Kristuse talled, olenemata keha suurusest või vormist. (vt joonis 19)

Joonis 19. Aksessuaarikollektsiooni "Helmas" peakatte "Leelo" lõike konstrueerimine.

Korrektse sobivuse keha peal saavutasin mulaaži meetodil mannekeenide ja modellide peal katsetamisega. Lõigete põhjal teostatud tööproovid valmistasin kasutatud riiete poest saadud voodilina ning villase kangaga.

Valitud tehnikateks aksessuaarikollektsiooni loomisel osutusid karva lokitangidega kuumutamine (vt joonis 5), karvaotste värvimine (vt joonis 8), karva lokikreemiga hooldamine (vt joonis 12), karvale punupatside punumine (vt joonis 14) ja karvale helmestega *cornrow* patside punumine (vt joonis 16). Seda põhjusel, et nende tehnikatega tulid kõige selgemad või minu jaoks huvitavamad karva tekstuuri muutmise tulemused, mida otsustasin oma kollektsiooni kujunduste teostamiseks kasutada. Lõin kolm tööproovi, kuhu kombineerisin eespool mainitud tehnikad üksteisega kokku.

3.2 Valminud kollektsioon “Helmas”

Kollektsiooni nimi “Helmas” on inspireeritud kollektsiooni esemetes kasutatud materjalist ning mu isiklikust suhtest Jumala. Helmas, ehk Helluse Lammas, sümboliseerib Jumala lõpmatut armastust ning hoolivust meie, kui tema laste üle. Samuti sümboliseerib see lambanaha kasutamist kollektsiooni teostamisel ning lammaste enda karva kohevat ja pehmemat tekstuuri. Järgnevas peatükis kirjeldan valminud kollektsiooni aksessuaare.

3.2.1 Vööaksessuaarid “Nelli” ja “Umme”

Nii vööaksessuaar “Nelli” kui ka “Umme” on inspireeritud Jumala täisrüü tõe vööst. Aksessuaarid on teostatud eesti valgepealise lamba nahast, linasest tekstiilist ja tammepuidust nõõpidest.

“Nelli” lambakarva tekstuuri on muudetud karvaotste värvimise, kammimise, helmestega *cornrow* patside punumise ning punupatside punumise tehnikatega. Aksessuaar “Nelli” on mõeldud eelkõige puusa peal kandmiseks, aga seda on võimalik ka keha ette ja taha tõsta või rindkere peal kanda (vt joonis 20). Vööaksessuaari on võimalik neljale erinevale ümbermõõdule (85 – 100 cm) reguleerida. Vööaksessuaari “Nelli” valmis toode on vaadeldav Lisa 1 alt.

Joonis 20. Mulaaži meetodil villast vööaksessuaari "Nelli" ja tekstiilist peakatte aksessuaari "Reena" teostamine.

“Umme” lambakarva tekstuuri on muudetud karvaotste värvimise, punupatside punumise, helmestega *cornrow* patside punumise ja lokikreemi kasutamise tehnikatega. Aksessuaar “Umme” istub kasutaja ees vöö ning puusade peal, kuid seda on võimalik kanda ka külgede peal (vt joonis 21). Vööaksessuaari on võimalik neljale erinevale suurusele nii vöö ümbermõõdule (65 – 80 cm) kui ka puusaümbermõõdule (95 – 110 cm) reguleerida. Vööaksessuaari “Umme” valmis toode on vaadeldav Lisa 2 alt.

Joonis 21. Mulaaži meetodil villast vööaksessuaari "Umme" teostamine.

3.2.2 Rindkere aksessuaar “Obella”

Rindkere aksessuaar “Obella” on inspireeritud Jumala täisrüü rindkerel istuvast õiguse soomusrüüst ning on teostatud eesti tumedapealise lamba nahast, linasest tekstiilist ja tammepuidust nõõpidest. “Obella” lambakarva tekstuuri on muudetud punupatside punumise, lokikreemi kasutamise ning lokitangidega lokitamise tehnikatega. Aksessuaar “Obella” on kantav vaid rindkere ümber vestina (vt joonis 22). Rindkere aksessuaari saab, kasutades keha külje peal olevaid puidust nõõpe, kahele erinevale suurusele reguleerida. Rindkere aksessuaari “Obella” valmis toode on vaadeldav Lisa 3 alt.

Joonis 22. Mulaazi meetodil villast rindkere aksessuaari "Obella" teostamine.

3.2.3 Peakatted “Reena” ja “Leelo”

Peakatte aksessuaarid “Reena” ja “Leelo” on mõlemad inspireeritud Jumala täisrüü päästekiivrist ning on teostatud linasest tekstiilist ja tammepuidust nööpidest. Aksessuaar “Reena” on teostatud eesti tumedapealise lamba nahast ning aksessuaar “Leelo” on teostatud eesti valgepealise lamba nahast.

“Reena” lambakarva tekstuuri on muudetud lokikreemi kasutamise ning helmestega *cornrow* patside punumise tehnikatega. Peakatte aksessuaariga kaasas käiv krae on eemaldatav ning peakate on disainitud olema avara lõikega (vt joonis 23). Peakate käib kaela ümbert nööbiga kinni. Peakatte aksessuaari “Reena” valmis toode on vaadeldav Lisa 4 alt.

Joonis 23. Mulaaži meetodil villast peakatte "Reena" teostamine.

“Leelo” lambakarva tekstuuri on muudetud lokitangidega kuumutamise tehnikaga. Tehtud lokid on suhkrubaasil juukselaki spreiga üle lastud, et tugevdada lokke ning kindlustada nende püsijäämine. Peakatte aksessuaariga kaasas käiv krae on samuti eemaldatav. Peakatte on disainitud järgima pea kuju ning on kaela ümber nõõbiga kinnitatav (vt joonis 24). Peakatte aksessuaari “Leelo” valmis toode on vaadeldav Lisa 5 alt.

Joonis 24. Mulaaži meetodil tekstiilist peakatte "Leelo" teostamine.

KOKKUVÕTE

Kõik kasutatud tehnikad muutsid edukalt erineval määral karva tekstuuri, kuid tööproovidelt selgus, et kõige paremad tulemused tulid nende tehnikatega, mis keskendusid eelkõige lokkide tekitamisele või karva punumisele.

Nii näiteks tulid kõige unikaalsemad tulemused karva lokitangidega lokitamisel, karva lokikreemiga hooldamisel, karvaotsi hennaga värvides ning karvale *cornrow* stiilis pärlitega patside punumisel. Nende tehnikatega saavutas kõige selgemaid ja efektsemad karva tekstuuri muutvad tulemused., mis kõik omavahel kombineerides harmoonia ning detailse pildi loovad. *Cornrow* stiilis patsid andsid samuti tugeva efekti lambakarvale.

Kõige minimaalsem tulemus oli karva niisutava kreemiga hooldamisel, mis muutis karva struktuuri pehmemaks, tekitades paar väikest lokki, kuid jättis üldilme samasuguseks. Taolise tulemusega oli ka karva sirgendava kreemiga hooldamine. Kuigi kreptangid muutsid edukalt karva tekstuuri, tekkisid üksteisest lahutatud salkude kuumutamisel tööproovile silmnähtavad sooned.

Värvimise tehnika otseselt karva tekstuuri ei muutnud, kuid värvimise protsessi käigus toimus karva struktuuri pehmenemine, mis andis nii kammitud kui ka kammimata karvale visuaalselt esteetilised, pehmemad ning rahulikuma lainega lokid.

Lõigete teostamisel pidi lähtuma nii endale püstitatud kriteeriumitest kui ka lambanaha enda võimalikkust jäikusest, mis selgus alles pärast toodete valmistamist. Nii näiteks pidi peakatte “Reena” ja peakatte “Leelo” disainima kahes tükis eelnevalt planeeritud ühe tüki asemel. See tagas eseme parema istuvuse ning välimuse, muutes toote samal ajal multifunktsionaalseks.

Lõputöö raames valminud kollektsiooni „Helmas“ kujundustes kajastuvad karva tekstuuri muutmise katsetused. Tulemused näitavad, et lambanaha töötlemine avardab oluliselt selle disainivõimalusi. Rakendatud meetodid on lihtsasti korratavad ka kodustes tingimustes ning pakuvad materjali kujundamisel mitmekesiseid lahendusi.

SUMMARY

The Possibilities of Changing the Texture of Sheepskin Fur on the Example of the Accessory Collection “Helmas”

Sheep have been, throughout history, one of the main sources of meat and wool. Although their herds have decreased throughout the decades, going from 745,000 thousand in 1922 to 45 397 thousand in 2025, their inherent value and interest towards their products have remained. Similarly, there have been changes in the sheep populations that are grown in Estonia, mainly with Estonia's lamb species, such as the Estonian Kihnu sheep, the Estonian dark-headed sheep and the Estonian white-headed sheep. Out of the three, the Estonian Kihnu sheep is a fully native species, that only recently, at the beginning of the 21st century, was accepted as a legitimate Estonian native sheep breed.

After moving into the countryside during the third quarter of my childhood with my parents was where I first encountered raising sheep. Our herd consists of Estonian white-and dark-headed sheep and during the 10 years that my family has been living there, a stable growth of the herd has been their focus. One of the main principles that we have is the importance of clean food, which is why the sheep feed consists only of dry hay, fresh grass, minerals and water. To secure stable high-quality hay for winter, my parents have switched from buying hay from other farmers to self-balling our hay fields with the necessary machinery. Our herd is sheared once or twice every year, depending on the availability of the shearer and their coat but in the latter years we've used their wool for fertilizer instead due to the size of the herd and lack of time or manual labour. Several sheep are killed for resources every other year, but it's become evident that their hides are often left over with no apparent practical use. That's why in this thesis I'll be using the hides of both Estonian white-and dark-headed sheep with the aim of giving the material purpose and adding value to it.

The objective of this thesis is to work mainly with sheep hide fur by changing its texture with different techniques such as heating, colouring, maintenance via hair care products and braiding. The importance of hair itself, or in other words fur, began already in Ancient Egypt, with braiding going so far as the palaeolithic era as is evident by the Venus of Willendorf. Hair care has, for centuries, shaped countless cultures like the Vikings or the

Renaissance high societies, where it symbolized morality, status, political views, self-worth and so on.

I chose 10 x 20 cm work samples for the 12 different techniques of four distinct categories that I've highlighted above. For the work samples I used Estonian white-headed sheep hide which I combed through with a dog's hairbrush to create better access to the lamb fur roots. I documented each sample's steps and made a table where I could compare each category's 3 samples according to the time they took, the effects they gave and the positives and negatives of each given technique. The techniques I used were: fur curling; fur straightening; fur crepe curling; colouring of the fur ends; colouring the full length of the fur; colouring both the fur ends and the full length of the fur; using straightening cream on the fur; using curling cream on the fur; using moisturizing cream on the fur; braiding the fur; braiding cornrow braids onto the fur and braiding braids with beads onto the fur. I also made 3 combination work samples with my favourite techniques, which were the colouring of the fur tips, curling the fur, using curling cream on the fur, braiding the fur and braiding braids with beads into the fur, since they gave the best or most intriguing results.

The accessory collection "Helmas" was inspired not only by my sheep herds but also by my experience studying at Pallas University of Applied Sciences and my relationship with the Bible and God. The patterns for the collection are entirely based on the symbolism of the Full Armor of God, a prayer that kickstarts my every morning. The design of the collection is inspired by the analysis results of the techniques. The objective of the accessory collection "Helmas" is to showcase the possibilities of changing the fur texture in design and to enhance the user's current wardrobe.

All the techniques did successfully change the texture of lamb hide fur but not all of them gave the best results. For example, using moisturizing or straightening cream on the fur brought forth minimal results by only relaxing the fur and creating a few small curls. Similarly, the crepe curling technique worked well by creating visible curls but in the process, the fur got stuck into one piece and created visible lines that ran along the sample surface. The best results came from techniques that focused on the natural curling of the fur or braiding, where you can manually create your desired designs.

All the techniques used in this thesis can be repeated at home and they successfully open a new avenue for design with sheep hide as a valuable source of material.

KASUTATUD KIRJANDUS

About Us. *Pure Shores Artisan*. [WWW] <https://pureshoresartisan.com/pages/about-us>. (03.05.2025)

Ajalugu. *Kihnu maalammas*. [WWW] <https://kihnulammas.ee/kihnu-maalammas/ajalugu/>. (10.04.2025)

Arwill-Nordbladh, E. (2016). Viking Age Hair. *Internet Archaeology*, nr 42. URL (kasutatud aprill 2025) <https://doi.org/10.11141/ia.42.6.8>.

Balti riigid rõhutavad suu- ja sõrataudi ennetuseks 48 tunni reeglit farmikülastustele. *Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda*, 11. aprill 2025, URL (kasutatud mai 2025) <https://epkk.ee/balti-riigid-rohutavad-suu-ja-sorataudi-ennetuseks-48-tunni-reeglit-farmikulastustele/>.

Bastos, C., A. C. Leite Junior. (2024). The Old and the New in Hair Care: How the Hair Care Market Reinvents Itself by Using Old Concepts as a Foundation to Create Temporary Trends or to Solidify Already Established Concepts? – *Brazilian Journal of Hair Health* 1, nr 1. URL (kasutatud aprill 2025) <https://doi.org/10.62742/2965-7911.2024.1.bjhh4>.

Clements, E. (2025). The Evolution Of Hair Curlers: A Historical Perspective. *Shun Salon*, 17. veebruar, URL (kasutatud aprill 2025) <https://shunsalon.com/article/when-was-the-first-hair-curler-invented>.

Corbett, J. F. (1988). Hair Coloring. – In.: *Clinics in Dermatology* 6, nr 3. ScienceDirect. Stamford, Connecticut: Department of Research and Development., pp. 93. URL (kasutatud aprill 2025) [https://doi.org/10.1016/0738-081X\(88\)90037-5](https://doi.org/10.1016/0738-081X(88)90037-5).

Davines. *Tradehouse*. [E-pood]. <https://tradehouse.ee/products/brands/4602-davines?lang=et>. (03.05.2025)

Editorial Team. (2023). Who Created Braids | An In-Depth History of Braided Hair. *You Probably Need a Haircut*, 6. jaanuar, URL (kasutatud aprill 2025) <https://youprobablyneedahaircut.com/who-created-braids/>.

Eestikeelne Piibel 1997. Matteuse evangeelium, Matteuse 10:16 – *Piibel.NET*. [WWW]
<https://piibel.net/mt-10.html> (17.05.2025)

Eestikeelne Piibel 1997. Pauluse kiri efeslastele, Efesose 6:12-17 – *Piibel.NET*. [WWW]
<https://piibel.net/ef-6.html>. (05.05.2025)

Eesti lamba- ja kitsekasvatus. *Eesti Entsüklopeedia*. [WWW]
http://www.entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_lamba-ja_kitsekasvatus. (10.04.2025)

Eesti tumedapealine lammas. *Eesti Entsüklopeedia*. [WWW]
http://www.entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_tumedapealine_lammas2. (10.04.2025)

Eesti valgepealine lammas. *Eesti Entsüklopeedia*. [WWW]
http://www.entsyklopeedia.ee/artikkel/eesti_valgepealine_lammas1. (10.04.2025)

Healthy Hide Lotions. *Sullivan Supply, Inc.* [E-pood].
<https://www.sullivansupply.com/healthy-hide-lotion/>. (03.05.2025)

Kõiv, E. (2016). Punutiste ABC. *Juuksuri eriala riikliku õppekava valikmooduli aineid toetav materjal*, nr 1, lk 6-7. URL (kasutatud mai 2025)
<https://dspace.ut.ee/bitstreams/094fd5d4-bd6b-474b-8307-60ee049ef7ae/download>

Loomad. *Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (PRIA)*. [WWW]
<https://www.pria.ee/infokeskus/statistika/loomad>. (09.04.2025)

Miraj, S., Kiani, S. (2016). A Review study of chemical constituents and Side-effects of black henna for children. *Der Pharmacia Lettre*, nr. 8(4): 277-281. URL (kasutatud mai 2025)
https://www.researchgate.net/publication/303574371_A_Review_study_of_chemical_constituents_and_Side-effects_of_black_henna_for_Children

Owusu *et al* (2023). Cornrow: A Medium for Communicating Escape Strategies during the Transatlantic Slave Trade Era: Evidences from Elmina Castle and Centre for National Culture in Kumasi. *ResearchGate*, 13 mai, URL (kasutatud mai 2025)
https://www.researchgate.net/publication/370741888_Cornrow_A_Medium_for_Communi

cating_Escape_Strategies_during_the_Transatlantic_Slave_Trade_Era_Evidences_from_Elmina_Castle_and_Centre_for_National_Culture_in_Kumasi

Rk, R. (2024). What is Henna? An In-Depth Guide to the Ancient Art of Henna. *Henna Powder*, 2. oktoober, URL (kasutatud mai 2025) <https://hennapowder.in/what-is-henna-an-in-depth-guide-to-the-ancient-art-of-henna/>

Snook, E. (2020). *A Cultural History of Hair in the Renaissance* – In.: Torrossa. Bloomsbury Publishing. URL (kasutatud aprill 2025) <https://www.torrossa.com/en/resources/an/5201002>

Spradlin, S. (2022). 3 Truths About Jesus Calling His Followers “Sheep”. *Lifeway Research*, 1. veebruar, URL (kasutatud mai 2025) <https://research.lifeway.com/2022/02/01/3-truths-about-jesus-calling-his-followers-sheep/>.

Tänavots, A. (2025). Arvukus, saaduste tootmine – Lambakasvatus Eestis. *Lamba- ja kitsekasvatus*, VL.0662. [WWW] https://aps.emu.ee/opiobjektid/lambad/kasvatus/?Arvukus%2C_saaduste_tootmine. (10.04.2025)

Tänavots, A., P. Piirsalu. (2010). Ajalugu – Eestis aretatavad lambatõud. *Lamba- ja kitsekasvatus*, VL.0662. [WWW] <http://www.eau.ee/~alo/lambad/toud/?Ajalugu>. (10.04.2025)

Venus-Research. *Naturhistorisches Museum Wien*. [WWW] <https://nhm-wien.ac.at/en/research/prehistory/research/venus-research>. (05.05.2025)

Wong, M., Wis-Surel, G. & Epps, J. (1993). Mechanism of hair straightening – *Annual Meeting of the Society of Cosmetic Chemists*, December, vol. 45, pp. 347-352. New York, United States of America.

LISAD

Lisa 1. Vööakssuaar “Nelli” modelliga.

Vööakssuaar "Nelli" modelli seljas. Modell Birgit Brauer. Foto: Teele Saag.

Lisa 2. Vööaksessuaar “Umme” modelliga.

Vööaksessuaar "Umme" modelli seljas. Modell Birgit Brauer. Foto: Teele Saag.

Lisa 3. Rindkere aksessuaar “Obella” modelliga.

Rindkere aksessuaar "Obella" modelli seljas. Modell Karen Vetik. Foto: Teele Saag.

Lisa 4. Peakate “Reena” modelliga.

Peakate "Reena" modelli seljas. Modell Karen Vetik. Foto: Teele Saag.

Lisa 5. Peakate “Leelo” modelliga.

Peakate "Leelo" modelli seljas. Modell Birgit Brauer. Foto: Teele Saag.